

La col·laboració del professional de la correcció en la fixació terminològica

Xavier Fargas

Cap de l'Àrea de Normalització Terminològica
del TERMCAT, Centre de Terminologia

1. Introducció: objectiu i contingut de la ponència

Em proposo descriure en aquesta ponència quins mecanismes de col·laboració hi ha a disposició del professional de la correcció en el marc del procés que condueix a la fixació de les propostes terminològiques. He estructurat el text preveient una part inicial molt breu en què oferiré un ràpid resum de com planteja la seva activitat el TERMCAT, quins són els seus àmbits d'actuació i quins productes i recursos ofereix, entenent que els assistents a aquestes jornades probablement ja coneixeu almenys una bona part d'aquesta informació, si més no com a usuaris avançats i fidels, i que no és objecte d'aquesta sessió la presentació del Centre. En segon lloc, i entrant ja en matèria, farem una descripció del procés que se segueix al TERMCAT per donar resposta a l'encàrrec que el Centre ha rebut, i que els estatuts defineixen com «Organitzar la revisió dels termes catalans i la normalització dels neologismes que ho requereixin». Finalment, i aquesta serà la part nuclear de l'exposició, tornarem a recórrer el mateix procés de fixació terminològica, però mirant d'identificar-hi els moments en què pot intervenir el professional de la correcció, i descrivint en què pot consistir aquesta intervenció.

Us convido, doncs, a iniciar aquest recorregut, i confio que hi trobareu prou elements d'interès per acompanyar-m'hi durant tot el trajecte.

2. El TERMCAT: línies d'actuació, productes i recursos

Quan ens proposem descriure breument què és i què ofereix un centre de terminologia com el TERMCAT podem seguir almenys dues vies. Podem posar l'accent en

els aspectes organitzatius, estatutaris, formals, i per tant indicar el caràcter públic de l'organisme, les entitats que el constitueixen, els òrgans de govern que el dirigeixen, els documents legals que el suporten, l'estructura organitzativa interna, i altres elements similars. Aquesta aproximació, formalment impecable, comporta sovint el risc de caure en un excés d'automatització i de fredor, i de passar per alt o de deixar en un segon terme els aspectes que, en una organització com el TERMCAT, són realment més importants.

La segona via de descripció, doncs, que és la que avui us proposo de compartir, pretén partir precisament d'aquells elements que hem considerat que són realment més importants per donar sentit a l'activitat del Centre. Partint d'un treball d'anàlisi del que és i del que volem que sigui el TERMCAT, hem determinat que aquests elements bàsics es poden formular com els sis valors següents:

1. Compromís amb la llengua catalana. El TERMCAT té com a finalitat el desenvolupament de recursos terminològics en català per contribuir a la normalització de la llengua en tots els àmbits socials. Aquest compromís amb la llengua es fonamenta en el respecte per la unitat lingüística de la llengua catalana i en el reconeixement de l'autoritat normativa de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans.

2. Servei a l'usuari. El TERMCAT és un centre públic creat per atendre les necessitats dels sectors especialitzats pel que fa a la terminologia científica i tècnica. S'orienta, per tant, a la prestació de serveis, fonamentalment d'assessorament i de fixació terminològics, però també d'informació sobre la terminologia. El TERMCAT vol fer arribar a tots els agents implicats en aquest terreny la informació terminològica que els és d'interès.

3. Treball terminològic de qualitat. El TERMCAT vol garantir uns estàndards de qualitat pel que fa a processos i mètodes de treball, i en relació amb el nivell lingüístic de tots els seus productes. Uns estàndards que vol posar a disposició dels usuaris.

4. Participació social. La terminologia és un punt de confluència entre lingüistes, especialistes, professionals, docents, mediadors lingüístics, professionals de la comunicació... El TERMCAT considera que el desenvolupament i la fixació de la terminologia no es pot fer al marge de tots aquests col·lectius, i per això vol que en els seus processos de treball s'hi integrin representants dels diversos àmbits en què la terminologia té incidència, a fi de garantir el consens i la legitimitat social de les propostes que fa.

5. Integració en un context multilingüe. Actualment, la majoria de les comunicacions especialitzades es desenvolupen en més d'una llengua. Si es vol que el català

tingui presència en escenaris internacionals, és imprescindible garantir l'accés al coneixement i la informació que es produeixen en la nostra llengua. Els productes del TERMCAT, elaborats en català, volen facilitar aquest accés amb la incorporació d'equivalències en les principals llengües de comunicació internacional.

6. Projecció internacional. El TERMCAT ha estat pioner en l'àmbit de la planificació terminològica i això li atorga un paper referencial per a altres comunitats lingüístiques. La cooperació internacional i la projecció de les activitats del Centre fora de l'àmbit de la llengua catalana consoliden el seu valor com a centre de referència i contribueixen alhora al reconeixement i al prestigi de la llengua catalana arreu.

Si la primera aproximació que esmentàvem corria el risc de caure en la fredor, aquesta segona ens acosta potser perillosament a la imprecisió, si no la complementem adequadament amb els elements estructurals i concrets que hi donen suport. Per tant, ara és el moment de presentar les línies concretes d'actuació i els recursos que es posen a disposició dels usuaris, sense perdre de vista que precisament aquests elements concrets es desprenen d'una determinada concepció del Centre.

Les tres grans línies d'actuació del TERMCAT són la producció de recursos terminològics, l'assessorament i la normalització terminològica.

Molt breument, podem assenyalar que la producció de recursos terminològics, és a dir, l'elaboració de tota mena de diccionaris, terminologies, lèxics, reculls, etc., respon a la voluntat d'oferir materials que facilitin l'ús de la llengua catalana en els sectors especialitzats i contribueixin a la normalització d'aquesta llengua en tots els àmbits.

La segona línia d'actuació és l'activitat d'assessorament, que entenem com la voluntat de donar resposta a qualsevol usuari de la terminologia, ja sigui atenent una consulta puntual, ja sigui col·laborant en la creació d'un material terminològic específic, ja sigui oferint ajuda metodològica, ja sigui donant suport a empreses de traducció de productes informàtics, etc. L'assessorament és potser la cara més coneguda del TERMCAT, com certifiquen el nombre sempre creixent de consultes que s'atenen; la bona rebuda que en general mereix el Cercaterm, el servei de consultes multilingüe que des de fa quatre anys resol els dubtes dels usuaris a través d'Internet, o el nombre també creixent de visites que rep el web del TERMCAT (més de catorze milions d'accessos durant l'any 2003).

Finalment, la tercera línia d'actuació és la normalització terminològica, entesa com el procés que condueix a la determinació de la proposta denominativa per designar en català els conceptes que responen a noves realitats o que no tenen denominacions prou ben establertes, sempre dins de l'àmbit del llenguatge especialitzat tèc-

nic, científic o humanístic. Aquesta tercera línia d'actuació és la que avui ens proposem d'aprofundir, perquè sens dubte és la que caracteritza específicament el TERM-CAT i perquè admet, i fins i tot podem dir que necessita indefugiblement, la participació del professional de la llengua.

3. El procés de fixació terminològica

Entrem, doncs, a descriure el procés de fixació terminològica, i posteriorment mirarem d'identificar-hi els punts en què l'assessor lingüístic pot intervenir. D'entrada, potser serà útil una precisió terminològica, prou coneguda per un bon nombre de professionals, però que sovint és font de malentesos: el qui hagi seguit fins aquí l'exposició es deu haver adonat que utilitzem l'expressió *normalització terminològica* amb el mateix valor aproximat que podrien tenir expressions com ara *fixació terminològica* o *estandardització terminològica*. Per tant, és un procés diferent del que seria la *normalització lingüística*, terme aquest d'ús més general.

La normalització terminològica pretén, com hem dit abans, establir la forma dels neologismes catalans dels àmbits especialitzats. Aquí resulta pertinent una observació prèvia: no totes les propostes terminològiques són objecte de normalització. Un alt percentatge de la terminologia es crea per mitjà de recursos propis de la llengua, com ara la sintagmació, la restricció o el canvi de significat, la derivació, la composició, etc. Aquests recursos els tenim tan integrats com qualsevol altre aspecte funcional de la llengua, de manera que la majoria dels parlants usen i creen terminologia sense ser-ne conscients. Per exemple, és poc probable que a un parlant mínimament format li provoqui cap estranyesa un mot com ara l'adjectiu *interreligiós* -osa, i en canvi és evident que som davant d'una formació relativament recent, formalment prou complicada, però tan transparent que ja s'ha incorporat al cabal lèxic, fins i tot més enllà dels usos especialitzats dels sociòlegs de la religió, forma part del nom de diverses associacions, i se'n poden documentar més de vint mil ocurrences a Internet.

El procés de normalització terminològica, doncs, no pretén formalitzar totes les incorporacions neològiques al sistema de la llengua. Això seria impossible, fins i tot restringint l'àmbit d'actuació als llenguatges d'especialitat. La normalització és pertinent en els casos en què es dona alguna de les condicions següents:

- cal preveure una denominació nova per a una realitat conceptual també nova;
- hi ha dificultats gràfiques en una forma que ja s'està difonent;

- hi ha dificultats conceptuals per a un determinat terme o conjunt de termes;
- es difón una forma manllevada com a denominació d'un nou concepte;
- es vehicula per mitjà d'una marca comercial una determinada novetat conceptual;
- és necessari col·laborar en la implantació en àmbits especialitzats d'una determinada forma lingüística considerada preferent respecte d'altres;
- i, en general, tots els casos neològics i terminològics en què la proposta catalana no resulta fàcilment deduïble a partir dels recursos habituals del sistema de la llengua.

La normalització terminològica es desenvolupa a l'entorn del Consell Supervisor del TERMCAT, un òrgan permanent i col·legiat en el qual participen representants de l'Institut d'Estudis Catalans, del TERMCAT i especialistes dels àmbits tècnics i científics.

La presència de membres designats per l'IEC —un membre de la Secció Filològica ocupa la presidència del Consell Supervisor— garanteix que la normalització terminològica s'integri harmònicament en el conjunt de l'activitat codificadora de la llengua. Les necessitats denominatives dels àmbits especialitzats superen els límits del que recullen els diccionaris normatius generals, però hi ha força zones de contacte, de manera que sovint l'activitat normativitzadora i la normalització terminològica poden coincidir en el tractament de determinades peces lèxiques. És a dir, formes denominatives pròpies d'àmbits especialitzats poden generalitzar-se i, en conseqüència, l'IEC pot considerar necessari incorporar-les al diccionari normatiu. Per això el Consell Supervisor informa de tots els seus estudis de normalització i de totes les seves resolucions la Secció Filològica de l'IEC i, si es dóna el cas, adequa aquestes resolucions a les indicacions que rep des de l'acadèmia.

La Secretaria del Consell Supervisor, integrada en l'Àrea de Normalització del TERMCAT, s'ocupa de l'elaboració i de la coordinació dels estudis previs a cada cas terminològic, i de la redacció dels dossiers i de les actes corresponents. Els termes que es tracten arriben des de vies molt diverses: del Servei de Consultes o de l'Àrea de Recerca Sectorial del Centre, de peticions o propostes d'especialistes, de productes terminològics elaborats per altres organismes...

En els estudis de normalització es tenen en compte tots els aspectes lingüístics, terminològics i sociolingüístics que afecten cada cas. La descripció detallada de tots aquests aspectes seria motiu d'una altra exposició, i dedicar-hi atenció ara ens desviaria de l'objectiu central de la comunicació d'avui.

Sí que és pertinent observar que totes les propostes terminològiques del Consell Supervisor del TERMCAT són sistemàticament sotmeses a l'opinió de tants experts

com és possible de consultar. Si es considera adequat pel nombre de termes que s'estan estudiant d'un àmbit determinat, aquesta consulta s'organitza per mitjà del que anomenem «sessions de normalització».¹ En qualsevol cas, mai no es pren una decisió sense tenir en compte la perspectiva de les persones que efectivament hauran de fer ús dels termes. Això també explica per què en el Consell Supervisor hi ha una representació permanent d'especialistes, al costat de la dels lingüistes. I això explica, o pot ajudar a explicar, per què de vegades la resolució adoptada s'aparta d'allò que probablement es produiria si el Consell Supervisor només tingués en compte el parer dels lingüistes. Avui ens reunim precisament un bon nombre de professionals de la llengua, i potser és un bon moment per fer una reflexió sobre la perspectiva aplicada amb què em sembla que ens convé enfocar la nostra feina: les propostes de fixació terminològica són propostes adreçades a qui ha de fer ús d'aquella terminologia, i han de ser precisament aquests especialistes (químics, advocats, historiadors, periodistes, informàtics, etc.) els qui validin l'adequació de les nostres propostes per als usos reals dels termes. La terminologia, allunyada de les seves aplicacions reals, és una pura entelèquia, una simple especulació intel·lectual que, com a màxim, pot oferir un entreteniment agradable als lingüistes.

Un cop s'ha fet l'estudi i el Consell Supervisor pren una resolució (ja sigui en forma de criteri, ja sigui amb l'aprovació d'entrades terminològiques concretes), s'inicia la tasca de difusió de la decisió adoptada. Tan important és mirar d'assegurar la màxima qualitat en el treball d'estudi com mirar d'aconseguir la màxima difusió i generalització de les propostes aprovades. Els termes normalitzats, doncs, es difonen per mitjà dels diccionaris que elabora el TERMCAT, per mitjà dels seus serveis de consultes i d'assessorament, per mitjà d'articles i de col·laboracions en revistes especialitzades dels diversos àmbits del coneixement, i també per mitjà del web, amb dos recursos principals: la Neoloteca, que és la base de dades que recull tots els termes normalitzats, i el Cercaterm, el servei de consultes multilingüe en xarxa. Els ter-

1. Les sessions de normalització són reunions de treball a les quals es convoca especialistes d'un determinat àmbit perquè, conjuntament amb els lingüistes del TERMCAT, proposin les denominacions més adequades per als conceptes de l'àrea que presenten alguna dificultat (termes que es designen habitualment amb un manlleu, termes amb problemes conceptuals, etc.), informin sobre l'adequació dels conceptes i de les definicions que els representen, sobre les relacions de sinonímia entre els termes, sobre l'ús dels termes i sobre la viabilitat que atorguen a les noves propostes. Les formes acordades en les sessions de normalització són ratificades, si ho considera adequat, pel Consell Supervisor. Se n'han organitzat per tractar termes d'àrees tan diverses com ara el màrqueting, la recerca clínica de medicaments, el golf, la informàtica, l'arqueologia, etc.

mes es difonen amb la definició terminològica que permet identificar el concepte, i amb els equivalents d'altres llengües que s'han pogut documentar.

A més de la difusió, l'Àrea de Normalització del TERMCAT es preocupa també d'estudiar la implantació dels termes aprovats en els contextos especialitzats, i de valorar les possibles reconsideracions de termes.

4. La intervenció del professional de la correcció en el procés de normalització

Si heu tingut l'amabilitat d'acompanyar-me fins a aquest punt del recorregut, és probable que ja us hagin anat sorgint idees sobre en quins punts seria possible, desitjable o fins i tot imprescindible la intervenció del corrector en tot aquest procés. Això és el que ara assajarem de perfilar.

4.1. Col·laboració en la identificació de necessitats de normalització i proposta de nous termes

Una primera intervenció, de fet, es produeix constantment, i potser per això pot arribar a passar inadvertida. Ens referim a la col·laboració establerta en la identificació de necessitats de normalització terminològica. Sense cap mena de dubte, l'assessor lingüístic és la persona que millor pot identificar usos terminològics que demanen una intervenció de fixació. Sovint, l'especialista d'un determinat àmbit no és ni tan sols conscient que està utilitzant una forma manllevada, o que fa servir dues denominacions diferents per referir-se exactament al mateix concepte, o que hi ha problemes de fixació conceptual entre diversos termes. D'això se'n sol adonar amb molta més precisió el corrector, la persona que revisa aquell text sense ser-ne l'autor i que, per tant, llegeix o escolta realment allò que hi ha escrit o allò que s'ha dit, i no, com fa inevitablement l'autor, allò que es *volia* escriure o que es *volia* dir.

Quan això s'esdevé, quan el professional identifica en un text un manlleu, o un terme que presenta algun dels problemes que abans comentàvem, sol emprendre dues accions, sovint paral·leles: per una banda, si en té ocasió, parla amb l'autor per identificar amb més exactitud quin és el problema; per una altra banda, engega un procés de recerca en diccionaris generals i especialitzats per trobar resposta a aquella dificultat. Aquest procés de recerca pot incloure, o sol incloure, la consulta als mate-

rials elaborats pel TERMCAT o al Cercaterm. I si en aquestes fonts no hi ha una solució satisfactòria, adreça una consulta al Centre, ja sigui per mitjà del mateix Cercaterm, ja sigui per telèfon o per correu electrònic.

Efectivament, aquesta és una de les vies més habituals i alhora precises d'identificació de necessitats de fixació terminològica. Les consultes dels professionals solen fer referència a elements del discurs que plantegen un problema comunicatiu real, i per tant tenen també una aplicació real inqüestionable. Tanmateix, és imprescindible apuntar que no totes les consultes que rebem acaben en un procés de normalització: els recursos són els que són, i generalment cal prioritzar les necessitats i dedicar els esforços als casos que es consideren més representatius, ja sigui perquè apareixen amb una certa freqüència, o perquè es preveu que tindran una difusió molt general, per exemple. Altres vegades, en canvi, des del Servei de Consultes es fa una proposta que pot tenir un caràcter més o menys provisional, sempre considerant que la capacitat de preveure el futur encara no entra dins de les habilitats necessàries per esdevenir terminòleg, i que, per tant, no se sap mai si un element terminològic que avui sembla molt específic demà serà d'ús absolutament general. Quan ara fa quatre anys es va començar a parlar d'una rara afecció pulmonar que es donava en una província xinesa, difícilment algú es podia arribar a imaginar que la forma *SARS*, la *síndrome respiratòria aguda greu* o, més precisament, la *pneumònia per coronavirus*, arribaria a ser una forma de coneixement tan general.

I ara que el discurs ens acosta a un cas molt específic elevat a coneixement general per l'actualitat informativa, resulta oportú comentar una altra via de col·laboració establerta entre el TERMCAT i el professional de la llengua: l'Antena de Terminologia. Com potser ja sabeu, l'Antena de Terminologia és un projecte de col·laboració amb els mitjans de comunicació en català que pretén:

- a) fer més fàcil la identificació de necessitats concretes de normalització terminològica;
- b) afavorir la màxima difusió possible dels termes;
- c) contrastar les possibilitats reals d'èxit dels neologismes que s'han d'aprovar;
- d) tractar amb la màxima immediatesa possible els dubtes terminològics dels mitjans;
- e) oferir garanties que es difon la forma més adequada des del punt de vista tècnic o científic, i
- f) compartir la informació sobre les propostes emprades per la resta de mitjans.

Com veieu especialment en el primer dels objectius exposats, la identificació de les necessitats de normalització és una de les pretensions d'aquest projecte, en què participen periodistes i, sobretot, els professionals lingüístics que treballen en els mitjans de comunicació en català, i que des de fa més de dos anys ens estan ajudant a identificar i tractar casos amb una alta incidència social: *burca*, *pírcing*, *teleporqueria*, *mobbing* i *bullying*, *embedded journalist*, etc.

I encara dins del que seria la col·laboració en la identificació de necessitats de normalització, esmentarem l'ajuda que rebem dels professionals de la llengua que revisen o intervenen en projectes terminològics d'altres organismes, especialment de les universitats, i també de col·legis professionals i altres associacions. Per exemple, entre molts altres casos, podem esmentar la col·laboració que rebem des del Servei de Terminologia de la Universitat de les Illes Balears, i que es va concretar ara fa poc en l'estudi de tot un conjunt de termes propis de l'àmbit de l'art contemporani (*body art*, *happening*, *performance*, etc.) que tenien entrada dins d'un diccionari de les arts que revisava aquest servei.

Però la col·laboració del professional no es limita a l'ajuda en la identificació de necessitats, sinó que molt sovint pot complementar aquest aspecte amb la proposta de formes concretes. Efectivament, especialment en els casos en què el corrector està treballant sobre un recull lèxic i terminològic, la identificació d'una determinada necessitat pot anar acompanyada ja d'una determinada proposta denominativa alternativa. El corrector conjuga sovint un cert coneixement de l'àmbit concret del terme amb els coneixements lingüístics necessaris per a la seva feina, de manera que esdevé una bona font de propostes denominatives adequades.

Al TERMCAT, doncs, tractem les propostes que arriben des d'àmbits professionals lingüístics d'una manera especial, perquè solen tenir argumentacions prou sòlides. En aquest sentit, sempre insistim en la necessitat que aquesta mena de propostes ens arribin argumentades, i per això posem a disposició, per mitjà del web, el dossier de normalització, perquè se'ns puguin adreçar les propostes amb tota la informació que fa al cas, és a dir, amb equivalències en altres llengües, amb definicions documentades en materials específics, amb contextos d'ús real, amb les observacions lingüístiques i pragmàtiques que justifiquen o desaconsellen una determinada proposta, amb espai per recollir les observacions i opinions d'especialistes consultats, etc. Si una proposta ens arriba sense altre suport que l'opinió o el gust del corrector, també és valorada, però, evidentment, té molt més pes una proposta que arribi contrastada per un treball d'anàlisi de la informació ja existent i pel parer de més d'un especialista.

4.2. *Col·laboració en els estudis de normalització*

Som conscients, tanmateix, que elaborar com cal una d'aquestes propostes terminològiques és realment complex, i demana temps i dedicació. Segurament no hi ha ningú que en pugui ser més conscient que nosaltres, que ens dediquem a fer precisament això de manera contínua. I sabem molt bé que el temps sol ser un bé escàs entre els qui us dediqueu a la correcció. Per tant, no se'ns amaga que és difícil trobar l'estona necessària per elaborar una proposta raonada, però el fet és que hem rebut propostes d'aquest tipus, i la majoria han estat confirmades posteriorment pel Consell Supervisor.

Però, si és difícil elaborar tot un dossier, no ho és tant participar en algun dels aspectes que es tenen en compte en aquests estudis previs. Per exemple, un tipus de col·laboració que el professional de la llengua pot oferir en el procés de normalització és afavorir i facilitar el contacte entre el TERMCAT i el màxim nombre possible d'especialistes. Aquesta mena d'ajudes són molt agràides, perquè així assegurem que l'especialista amb qui ens posarem en contacte ja sap quin és l'aspecte que està en discussió i quin és el problema que presenta la forma que s'està tractant. I fins i tot, ens serveix per facilitar una cosa que sembla poc important, però que ens fa perdre molt de temps en cadascun dels contactes que establim amb experts: si el contacte amb l'especialista ens arriba per mitjà d'un corrector, és altament probable que aquest ja li hagi explicat què és el TERMCAT i quina funció desenvolupa, i per què considerem important el seu parer.

Un altre aspecte en què la participació de l'especialista en la correcció de textos pot ser important és la identificació de possibles propostes denominatives alternatives documentades en textos d'especialitat que a nosaltres ens poden passar desapercebudes. Intentem consultar i manejar un ampli conjunt de documentació per a cada cas, però l'exhaustivitat és impossible i sempre s'agraeix l'ajut.

Una ajuda que també podem rebre des dels àmbits professionals mentre s'elaboren estudis de normalització és la identificació de propostes d'àmbits dialectals més o menys restringits que poden esdevenir una alternativa denominativa vàlida per a certs casos terminològics. És un recurs poc utilitzat, perquè presenta un inconvenient important: els llenguatges d'especialitat tendeixen a una alta estandardització, i els trets marcadament dialectals no hi solen tenir cabuda, però en certs casos més o menys propers al llenguatge d'ús més general, o en casos de denominació de certes espècies naturals, per exemple, pot tenir aplicació. Per a això cal, evidentment, disposar de la informació, i no sempre resulta fàcil o possible, de Barcelona estant, conèixer o tenir presents totes les alternatives geolèctals.

4.3. Col·laboració en la difusió de les formes normalitzades

Fins aquí, doncs, hem estat veient possibilitats de col·laboració del professional de la correcció en la identificació de necessitats de normalització terminològica, per una banda, i en l'estudi de les propostes catalanes més adequades, per l'altra. Hi ha un tercer aspecte que té tanta importància com aquests, i en què la col·laboració del professional és indispensable. Em refereixo a la difusió de les propostes un cop han estat aprovades.

El corrector és un dels elements clau a l'hora d'estendre les formes normalitzades. Per formació, el corrector està al cas de les noves propostes, dels nous materials que es difonen, i per tant és qui pot ajudar a difondre les alternatives més adequades. Per posar un exemple prou evident, és ben probable que tingui més poder difusor de qualsevol proposta terminològica el fet que la digui un locutor de TV3 durant les notícies que tots els altres mecanismes de difusió junts. Per això, si l'assessor aconseguix introduir en el text l'alternativa terminològica aprovada, podem gairebé assegurar-ne la difusió. En la informació meteorològica, per exemple, és molt considerable la càrrega terminològica ben específica, i l'ús adequat que generalment en fan els locutors ha permès generalitzar formes com *maregassa*, *cirrus*, *cumulonimbus*, etc. Aquest enorme efecte multiplicador és un més dels motius que ens impulsen a treballar amb la màxima col·laboració possible amb els professionals que corregeixen en els mitjans de comunicació, perquè l'efecte invers (o sigui, que a partir d'un ús inadequat d'un sol locutor es passi a la generalització d'aquest ús) també és lamentablement cert.

Una altra de les col·laboracions relacionades amb la difusió de les formes aprovades es vincula amb els canvis que experimenta des de fa uns anys l'activitat de l'assessorament lingüístic. Tot i que, per comoditat, encara parlem sovint de *correcció* d'una manera bastant general —com de fet es fa en el títol d'aquestes jornades—, el fet és que cada vegada més la intervenció en els textos, especialment quan les condicions ho permeten, es pretén que sigui més aviat un ajut a l'autor que no pas un munt d'esmenes. És a dir, tendim, quan es pot, cap a l'assessorament, la mediació; en definitiva, la formació de la persona que ha produït el text, per mirar d'evitar la perpetuació dels mateixos errors. En editorials i altres àmbits, aquest tipus d'intervenció és més difícil o impossible, però en l'Administració pública, en els mitjans de comunicació, etc., es tendeix cap aquí. En aquests casos, la col·laboració del corrector (del mediador o assessor, si volem ser més precisos) en la difusió de les formes normalitzades és extraordinàriament interessant, perquè no sols consisteix en la substitució

de l'element que es considera menys adequat, sinó que es fonamenta en la formació del productor dels textos, amb el qual es procura entrar en un diàleg que permet explicar per què s'ha fet un determinat canvi. Aquest tipus d'intervencions, que a curt termini semblen poc eficaces, tenen en canvi una importància cabdal, perquè acostumen el productor de textos a preocupar-se per un conjunt d'aspectes del seu text als quals abans potser no donava cap importància, com ara la precisió i la coherència denominatives. I aquests aspectes, de fet, són a la base de qualsevol preocupació terminològica. És molt més probable que faci un ús de la terminologia normalitzada un escriptor format i sensibilitzat en aquest sentit que no pas un que no tingui aquesta formació. Per això, encara que no sigui una col·laboració immediata, la capacitat *educativa*, si ho podem dir així, del professional de la llengua per a nosaltres és també una ajuda indispensable.

Finalment, un altre tipus de col·laboració que els correctors poden oferir es relaciona amb els llocs que solen ocupar aquests professionals dins d'organismes, empreses, universitats, administracions, etc. El corrector pot incentivar, afavorir, proposar, suggerir (que cadascú faci servir el verb que s'adigui més amb la seva situació professional) l'elaboració de materials de divulgació de mena molt diversa (tríptics, lèxics, pòsters, reportatges, etc.), i en aquests materials es pot fer un cop més difusió de les formes que es pretén implantar.

4.4. *Col·laboració en la reconsideració i ampliació de propostes*

Finalment, un altre punt en què la col·laboració del professional de la correcció resulta imprescindible és el que afecta la necessària retroalimentació del procés de normalització, el qual, de manera substancial, demana també un treball d'anàlisi de la viabilitat de les propostes i de la seva aplicació real. De fet, els especialistes en teoria de la terminologia indiquen que la pedra de toc per valorar l'adequació d'una intervenció de planificació en l'àmbit de la terminologia és precisament l'anàlisi de la implantació de les formes que es proposen. El corrector ocupa una posició perfecta per ajudar a dur a terme aquesta valoració, perquè fa de pont entre el productor de textos i el TERMCAT. Per tant, des de la seva posició pot contribuir a valorar adequadament si una determinada proposta està experimentant una difusió prou general, si una alternativa proposada és realment coneguda, i fins i tot pot arribar a identificar els possibles motius que fan que una proposta no sigui ben acceptada pels usuaris finals.

En aquest punt, tanmateix, és pertinent fer una observació sobre la dificultat del mateix concepte de *implantació* de la nova terminologia. Quan es pot considerar que realment una determinada proposta neològica està implantada socialment en l'àmbit que li és propi? De manera intuïtiva, diríem que una forma es pot considerar realment implantada quan l'especialista, de manera espontània, l'ha incorporada al seu ús habitual. Però aquesta incorporació d'una proposta és una tasca molt lenta, que demana com a mínim elements com ara formació, mitjans de difusió generals, altaveus potents i de prestigi, i sobretot temps (i paciència). És un aspecte prou conegut per un auditori d'especialistes en llengua: incorporar un nou terme en els usos lingüístics és relativament senzill, perquè el parlant és especialment sensible a la novetat i a la sensació de precisió que ofereix un nou mot; ara bé, aconseguir un canvi en els usos d'un parlant és molt més complicat. Aprendre que una nova malaltia es diu *anisostomatorínia*, malgrat l'estranyesa de la forma, és relativament fàcil, especialment si com a especialista de la llengua o de la medicina descompones el mot i a partir dels formants en dedueixes el significat (*aniso-* 'desigual', *stoma-* 'orifici' i *-rínia* 'nas'; és a dir, malaltia de tenir desiguals els forats del nas). Però sobretot és fàcil perquè el mot és absolutament nou (de fet, me l'acabo d'inventar). Però en canvi, quan algú ja s'ha après que un nou accessori dels automòbils es diu *airbag*, resulta molt més difícil que faci el canvi cap a una alternativa catalana. El poder d'atracció del manlleu, a més, és molt gran, i això encara dificulta més les coses.

Precisament perquè les formes normalitzades sovint entren en concurrència amb formes manllevades o amb formes menys adequades, la incorporació efectiva dels termes normalitzats en els usos espontanis dels especialistes és una tasca lenta, difícil i que necessita tots els suports possibles (incloent-hi, per descomptat, el suport dels correctors de textos). I per això mateix s'ha de ser especialment prudent a l'hora de considerar que una forma no s'ha implantat i que convé replantejar-la. En primer lloc, perquè és contraproductiu, i molest per al corrector, que l'encarregat de fixar formes canviï les propostes amb excessiva freqüència. En segon lloc, perquè l'experiència de cadascú és forçosament limitada, de manera que del fet que en els textos que un mateix corregeix o sent no es faci servir una determinada forma no es pot deduir que aquella forma no es faci servir en cap altre àmbit. (És allò que tan sovint diuen —o diem— els lingüistes: «això no ho diu ningú», sense que darrere aquesta afirmació hi hagi gairebé mai un estudi real d'ocurrències.) I en tercer lloc, perquè el temps i la difusió en llocs clau poden ser un factor clarament determinant. Per exemple, si una determinada proposta terminològica s'incorpora en l'ús dels mestres d'escola o d'institut, i esdevé d'ús general entre la canalla, és especialment possi-

ble que la proposta acabi tenint un ús general a la llarga. O, en un altre àmbit, si els periodistes que retransmeten partits de tennis es mantenen en l'ús de la forma *punt directe* com a alternativa al manlleu anglès *ace*, és prou probable que aquesta alternativa s'acabi implantant, com de fet està succeint actualment.

Per tant, el corrector que ens fa arribar una observació indicant que hi ha un determinat terme aprovat que no s'ha implantat en l'ús haurà de permetre'ns que al TERMCAT ens prenguem un cert temps per contrastar aquesta informació. Si anem massa de pressa a canviar una determinada proposta, transmetem una impressió de provisionalitat que deixa molt insatisfet l'usuari, i, pensant específicament en el corrector, que el fa quedar en una situació molt incòmoda davant dels autors a qui prèviament ha esmenat aquella forma.

Aquesta mena de consideracions que estic fent, però, no pretenen en cap cas desanimar els correctors a l'hora de fer aquesta mena d'observacions. Ben al contrari, pretenen donar tots els elements de judici necessaris perquè aquestes observacions cada vegada estiguin més ben fonamentades. Per la banda del Centre de Terminologia, podem assegurar que aquesta mena d'observacions ens ajuden, i ens estimulen a fer la feina cada dia amb un renovat esforç i amb una inequívoca voluntat de màxim rigor.

També en relació amb l'anàlisi de la implantació real dels termes aprovats, convé tenir en compte la utilitat del treball que fan els professionals, especialment de l'àmbit universitari, que ens resulta d'un gran ajut, des de la tasca constant i sistemàtica de l'Observatori de Neologia de l'Institut Universitari de Lingüística Aplicada de la Universitat Pompeu Fabra, fins a les observacions i les ajudes que rebem dels serveis lingüístics integrats en la xarxa d'universitats Joan Lluís Vives, per posar dos exemples ben actuals i productius.

5. Conclusions

Ben segur que he deixat coses al tinter que podien haver interessat, i ja des d'ara me'n disculpo. He intentat oferir una panoràmica de quin és el procés que se segueix per gestionar la normalització terminològica en català, i he intentat anar destacant els punts principals en què el corrector i la correctora poden intervenir. O potser, en aquest moment de l'exposició, ja no sorprendrà si en lloc de dir «els punts principals en què *poden* intervenir», dic «els punts principals en què *han* d'intervenir», perquè em sembla que ja ha quedat prou clar que si algun missatge es vol transmetre amb

aquesta ponència és que el paper del professional de la correcció en la normalització terminològica és no sols important, sinó imprescindible.

He mirat, doncs, de sistematitzar aquests punts d'intervenció, però sóc conscient que una de les virtuts d'aquesta mena de congressos és que faciliten l'intercanvi, i per tant espero que em feu arribar totes les propostes de col·laboració que no hagi sabut recollir prou bé.

En qualsevol cas, no voldria acabar l'exposició sense insistir en un dels punts que, a l'inici del text, em servien per caracteritzar el Centre de Terminologia TERM-CAT. Recordareu que llavors he esmentat la voluntat de servei com un dels punts que considerem nuclears de la nostra activitat. Hi ha unes paraules de Carles Riba en el prefaci del 1954 al diccionari de Fabra que podem recordar avui. Hi deia: «Un dels motius pels quals Pompeu Fabra mereix més la nostra admiració, i no vacil·lo a dir la nostra gratitud, és el coratge amb què renuncià a l'èxit fàcil; perquè també un filòleg és temptat a fer demagògia [...]. Així, no desdenyà mai cap avinentesa de declarar el caràcter provisional de la seva obra. No es tracta d'una modèstia de protocol, ni tan solament d'una actitud tàctica, sinó d'un concepte bàsic, adoptat sobre un coneixement rigorós del que és un període de fixació d'una llengua en unes circumstàncies determinades. Diria, precisant més, que tota la seva obra de gramàtic i de lexicògraf és una grandiosa, detallada, raonada proposta als escriptors i, amb ells, a la massa parlant culta.»

Crec que aquest esperit de proposta s'adiu molt bé amb el caràcter que forçosament té el treball d'estandardització terminològica, que és, indiscutiblement, una feina constant d'actualització. I lliga també molt bé amb unes altres paraules que podem llegir al pròleg de la *Gramàtica del català contemporani*, que Joan Solà ha codirigit amb Maria-Rosa Lloret, Joan Mascaró i Manuel Pérez Saldanya, en què diuen: «Però voldríem que el lector no hi busqués [en aquesta obra] una realització acabada i definitiva, dos adjectius que la ciència no hauria d'usar mai, encara que formin part de la mitologia popular.» I continuen indicant que plantejar-se cada nova troballa, cada nou avenç, com un punt d'arrencada de noves possibilitats d'aprofundiment és una perspectiva «prou més engrescadora per a tots els professionals de la llengua catalana».

Confio, per tant, que l'exposició d'avui sobre les possibilitats de col·laboració del professional de la correcció amb el TERMCAT serveixi per trobar encara nous punts de cooperació. La perspectiva, almenys per a nosaltres, és realment engrescadora.